

...az eszmék vadhajtásairól

Két írást ajánlok a kedves Olvasó figyelmébe. Az egyik Miskolczi Ambrusé (70. oldal). A román fasiszta mozgalom megalapítójának, Codreanu-nak a sikerét kutatva több olyan fontos vonást vázol föl, amely a nagyon is különböző nemzeti ruházatot öltő és különböző korokban jelentkező tekintélyelvű mozgalmak és rendszerek közös eleme. A karizma nem elegendő ahhoz, hogy a tanulatlan szegény és a tehetős egyaránt

követője legyen a Vezér eszméjének. Codreanu és Hitler titka identitásképző stratégiájukban rejtett. Az identitásképzés célja – írja Miskolczi – egy olyan közösség kialakítása, amelynek legfontosabb szereplői: a vezér és harcosai az egyik oldalon, a másikon pedig a külső és a belső ellenség; ellenség nélkül nincs közösség. A képletet kiegészíthetjük a kommunista közelmúltnak a mai idősebb nemzedék által megszerzett tapasztalataival is: a közösség–ellenség szűkszerű élethalálharca egy percre sem szünetelhet, ezért a „közösség” eszközeit semmi sem korlátozhatja.

A jelenség pontos leírása még nem ad magyarázatot a kérdésre, amit történészek, írók, filozófusok, szociológusok és persze túlélők és utódok hetven éve tesznek föl maguknak és szűkebb-tágabb közösségüknek: miként volt lehetséges, hogy barna és vörös diktátorok és/vagy eszmék tízmilliók rajongását tudták megszerezni?

A „hogyan lehetett”-re nem emlékszem, kaptam-e valaha mélyebbre ható és őszintébb választ, mint amit a búcsúzó generáció egyik szellemi nagysága, a román–francia író-filozófus. Emil Cioran adott élete alkonyán (75. oldal). A két kiirthatatlanul erős gyökértű fának, az eszmének és a hazaszeretnek nemcsak áldásos termése van: vadhajtások is serkennek belőlük. A gyilkolásra kész vakhit – írta Cioran, és nem csak egy letűnt szégyenletes korra meg a maga tévelygései mondta ki verdiktjét – ezekből táplálkozik. „Tudom – állítja az előbbiről –, hogy az eszme meddig züllesztheti le az embert, milyen mélységekbe tudja magával rántani, sárba tiporni és legyőzni őt... Megtapasztaltam a benne rejlő türelmetlenséget, bálványimádást és a fennkölt gátlástalanságot, amelynek akarva-akaratlanul megadjuk magunkat.”

És mit mondott a hazaszeretetről? „Mi, országom ifjai, az Esztelenységben éltünk, ami mindennapi kenyerünk volt. ... Fel akartunk törni a történelem felszínére: imádtuk a botrányt, ezt tekintettük egyedüli megoldásnak, hogy bosszút álljunk a bizonytalan sorson, történelmenkívüliségen, nem létező múlton, jelenben való megaláztatáson. Mindig csak azt ismételtgettük, hogy »történelmet teremtünk«, ez számunkra kulcsfontosságú fogalom volt. Improvizáltunk a sorsunk körül, nyílt lázadást indítottunk jelentéktelenségünk ellen. Egy cseppet sem féltünk a nevetségességtől, mert tudásunk hiányos, tapasztalatunk megcsalóka volt...”

Kemény szavak. Azt gondolom, a bölcsesség nemcsak az életkor sürgette számvetés terméke. Fölismerésének kiváltói azok a katalizmák voltak, amelyek általában a diktatúrák végzetei.

Papp Gábor